

Ismeretterjesztő előadások

A lengyel—magyar barátság

Alig mutat fel a történelem még két nemzetet, amely olyan szoros összeköttetésben lett volna egymással, mint a magyar és lengyel.

Mindkét nemzet országalkotó kialakulása a IX. századra esik nemzeti uralkodóik, itt az Árpádok, ott a Piasztok alatt. A kereszténység felvétele is egyidőben történik és terjed el mindkét országban: a X. század második felében. A monda szerint egyszerre kérnek a sógorok, Szent István és Boleszláv lengyel fejedelem koronát II. Szilveszter pápától térítői buzgalmuk elismeréséül. E két hatalmas és vitéz, erélyes és igen kiváló uralkodó egyidőben adja meg a két országnak évszázadokra szóló szervezetét.

Mindkét ország, Kelet és Nyugat határán, egyformán szenved úgy a nyugati német támadásoktól, mint a keleti betörésektől és tatárjárástól.

Az Árpádok és a régi Piasztok szoros rokoni kapcsolatban állottak, kilenc ízben házasodtak össze, de gyakori volt ez a főnemeseik, sőt a köznemeseik körében is mindkét részlől.

Az Anjouk alatt is fennállott ez a rokonság, hiszen Károly Róbert magyar király Lokietek Ulászló lengyel király leányát, Erzsébetet vette feleségül. Nagy Lajos pedig tíz évig magyar király létére Lengyelország királya is volt egy személyben. Halála után leánya, Hedvig került a lengyel trónra, aki a litvánok megtérítése érdekében áldozta fel életét és lett a lengyelek Szent Hedvigje.

Egy emberöltő sem mulik el Nagy Lajos halála után, a magyar és lengyel korona újra egy fejen ékeskedik: I. Ulászlón, hogy együtt hulljon le mindkettő a várnai csatában 1444-

Az igazságos Mátyás király 33 éves dicső uralkodása után a Jagelló-házból származó II. Ulászló és fia: II. Lajos királyok alatt Magyarország a pártharcok színtere lett, amely azután a szörnyű mohácsi csatavesztéshez, majd az ország háromrésze darabolásához vezetett.

ben. Zápolyi János a lengyel királyleányt, Izabellát vette nőül.

Ennek a 600 éves szoros kapcsolatnak következménye volt, hogy amikor a lengyel Jagelló család kihalt, a lengyel nemzet választása Báthory Istvánra, Erdély vitéz fejedelmére esett.

Ebben a szomorú korban, 1533 szeptember 24-én született somlyai Báthory István. Az ősrégi Gutkeled nemzetségből származó Báthory-család a szatmármegyei Bátor községből vette nevét, ahol birtokai voltak.

Hat testvér között nőtt fel István, a legfiatalabb fiú, kétségtelenül családjának legkiválóbb tagja. Szülei, akik vallásos

és istenfélő életet éltek, az akkori nagyhirű páduai egyetemre küldték fiukat, aki tanulmányai befejezése után I. Ferdinánd magyar király udvarába került, mint annak nemes apródja. Hazatérve Szatmár és biharmegyei birtokára, előbb Zápolyai udvarában teljesít szolgálatot, majd 6 évi lengyelországi tartózkodás után részt vesz János és Miksa háborúban, ahol vitézségével és személyes bátorságával tűnik ki. Többször megsebesülve harcolja végig az ütközetet. A speyeri szerződés megkötése után, amelyben János Zsigmond lemondott Erdélyről a király számára, Miksa király Békés Gáspárt küldte ki Erdélybe. A szután azonban Báthory István pártjára állt, akit így választottak meg az erdélyi vajdaságra, a székelyek ispánságára és a Magyarországtól Erdélyhez kapcsolt részek birtoklására.

Báthory István 5 esztendeig volt Erdély vajdája s folytatva Fráter György módszerét, elismerte a török uralmát és hűbéruraságát, de ugyanakkor titkon Miksa királynak is hűséget fogadott. A töröknek az évi 10.000 arany hűbérdíjat mindig azzal küldte el, hogy újból és újból elismerte a török fennhatóságát Erdély fölött. Erdélyt így békében hagyta mindkét császár s meglegedett Báthory hűségével.

Lengyelország 1572-ben érte el legnagyobb kiterjedését, utolsó Jagelló királya halálával azonban Lengyelországban is felütötte fejét a pártoskodás. Végre 1575-ben, Lengyelország fővárosában, Varsóban Erdély urát, Báthory Istvánt választották meg Lengyelország királyává. Tíz évig uralkodott Lengyelország fölött, de mindvégig megmaradt hűségesen magyarnak. Nemcsak, hogy urak és nemesek százait, hanem közkatonák, székelyek ezreit fogadta szolgálatába, s velük harcolta végig nagy orosz hadjáratait, melyekben Rettenetes Iván orosz cártól Polockot és Kurlandot foglalta el a lengyelek számára. Minden lengyel gondja mellett is folyton a magyarság sorsán töprengett. Jól tudta, hogy Erdély önmagában nem lehet létformája a magyarságnak, a magyar sors nem kényszeríthető be Erdély szűk kereteibe, melyeket különben is akkor tör szét a szultán, mikor akarja. A törökkel — szívből sohasem akart szövetségni, de attól segítséget kérni vagy várni sem. Ezért örült a lengyel-magyar kapcsolatnak, mivel tudta, ha e két országot egyesíteni tudná a török ellen, azt könnyűszerrel kiűzhetné Európából. Élete utolsó éveit teljesen a török hadjárat, a szultán Európából való kiűzésének hatalmas terve foglalta el. Családi papjával, Possevinó jezsuita atyával tervet dolgoztat ki a török kiűzésére és tervét a pápának is bemutatta. Sajnos, korán bekövetkezett halála miatt e tervét már nem valósíthatta meg. De nemcsak mint katona vitéz, mint hadvezér kiváló, a tudomány és művészetek terén is örök emléket állított magának. Ő alapította meg a vilnoi egyetemet, ahol emlékét máig a legnagyobb tisztelettel őrzik. Teste a krakói királyi palota székesegyházának sirboltjában nyugszik.

Róla mondotta a lengyel feltámadás apostola, Pilsudszky a következőket:

Báthory István, az osztrákok és törökök által elnyomott magyar haza szülötte, ki már zsenge gyermekségében a szabadságért és a magyar föld egységesítéséért vívott harcokban edződött, akinek legforróbb vágya hazája hatalmának és hírnevének növelése volt, hitt Lengyelország és Magyarország sorának közösségében és bátran, határozottan, minden akadályt legázolva elfogadta a neki felajánlott koronát. Benne nagy ember foglalta el Lengyelország trónját, aki mintha csak azért született volna, hogy nagy vezér, hatalmas uralkodó váljék belőle. Hű fia maradt magyar hazájának, de utolsó lehelletéig őre maradt a becsületnek, harcosa a kereszténységnek, egyik legnagyobb királya Lengyelhonnak, mintha nem is idegen fejedelem, hanem utolsó csepp véreig a nagy Jagellók ivadéka lett volna.

Elsősorban hadvezéri képességei és nagy hadi sikerei által vált tiszteltté. A római pápa őt, mint a kereszténység védelmezőjét, a dorparti és livlandi litvánok megtérítőjét és a wenedi püspökség megalapítóját, diszkarddal tüntette ki.

De nagy volt Báthory István mint országszervező is. Bölcs és erőskezű uralkodó volt, aki úgy Erdélyt, mint Lengyelországot is békés élethez és fejlődéshez juttatta. Tekintélyt és tiszteletet tudott teremteni magának bátor fellépésével, őszinte beszédével és bölcseségével. Nem hiába tekintette őt példaképének a legnagyobb lengyel hazafi, az új Lengyelország feltámasztója: Pilsudszky marsall.

De Báthory István halálával sem szűnt meg ez a kapcsolat a magyar és lengyel nemzet között. A három nagyhatalom — orosz, porosz és osztrák — között felosztott Lengyelország bujdosó fiainak mi adtunk hajlékot, mint ahogy ők fogadták be a mi bujdosó nagy fejedelmünket, II. Rákóczi Ferencet. És amikor a magyarság 1848-ban élet-halálharcát vívta szabadságáért, ott találtuk újra a lengyel szabadsághősöket a magyar lobogó alatt. Vagy ki felejtene el Bem-apó legendás nevét és nagy szeretetét a mi Petőfink iránt? Alig kezdődött meg a világ legnagyobb drámája, a világháború, már ismét ott láttuk a lengyel légionistákat soraink között, élükön egy elszánt, vakmerő és szenvedélyes lelkű lengyellel, Pilsudszkyval, akinek lelkében már ekkor ott élt, ragyogott a felszabadított, poraiból újraélesztett Lengyelország! És végre sikerült! 123 évi rabság után újra feltámadt Lengyelország s ma nagyobb, hatalmasabb, mint volt valaha, mert 33 millió lakosa nagyobb területen él, mint a történelmi Magyarország! Ime, mire képes a kitartó, rendithetetlen akarat, az el nem alvó hazaszeretet s a törhetetlen hit! Most reánk vert korbáccsal a kegyetlen sors! Lehet, hogy bűneinkért kell vezekelnünk, lehet, hogy nagyobb volt a büntetés, mint amit érdemeltünk, de mindenesetre hinnünk kell

abban, hogy „Nincs még veszve Magyarország!”

Ime, mily szorosan összekapcsolódott a történelem folyamán a két nemzet sorsa. Nem véletlen tehát, ha akkor, amikor a lengyelek hazáját háromszor, sőt negyedszer végleg felosztották, egész Európában egyetlen nemzet mert nyíltan és férfiasan pártjára állni s a lengyeleken elkövetett igazságtalanságot a világ ítélőszéke elé kiáltani: Magyarország.

Hazánk a XVI. és XVII. században volt darabokra tépve, három részre szaggatva, Lengyelországot a XVIII. és XIX. század térképén keresnők hiába, mert eltörölték róla. Ám mind a két nemzetben törhetetlen volt a hit, hogy nekünk, — magyaroknak és lengyeleknek — történelmi hivatásunk van itt, Nyugat és Kelet nagy találkozásán, a kereszténység és a nyugati kultúra közvetítésében. Vitéz, erkölcsös nép mind a kettő, beékelve idegen népfajok közé, amelyek minden évszázadban romlásunkra törtek. A lengyel mezőkön és a Kárpátok által koszorúzott Dunamedencében forgandó szerencsével, de mindenkor hősiessé módon állottunk meg a zajgó népözönben. Trónviszályok, belső elnyomások rettenetes áldozatokat követeltek mind a lengyelektől, mind a magyaroktól. Mig a boldog Nyugat békésen fejlődött, mi folyton véreztünk és nemcsak önmagunkért, hanem Európáért.

Lengyelország és Magyarország számára egyaránt tragédia és szerencsétlenség volt, hogy Báthory István csak 10 évig uralkodott a lengyel trónon és nem juthatott ideje Lengyelország átépítésére, Magyarország egyesítésére, sem pedig a nagyhatalom megalkotására, amelynek döntő szava lehetett volna Közép-Európában!

Karddal szerzett honunkat a kereszt szellemével tartottuk meg ezer év óta. A keresztény hit ereje adott mindkét népnek erkölcsi erőt és kitartó türelmet a legnagyobb csapások elviselésére is. Nemzeti erőnyeink és hibáink sok tekintetben hasonlóak. A lengyel hazát széttéphették, eltörülhették a föld színéről, nem pusztult bele, mert belerajzolódott az a lengyel szívekbe. Magyarországot feldarabolhatták, de ha tanulunk a lengyelektől és mi is odarajzoljuk be az ezeréves Szentistváni Magyarországot, ahonnan nem tépheti ki senki, a szívünkbe, ha mi is úgy tudunk majd égni, lángolni minden hitünkkel, cselekedetünkkel a magyar igazságért, mint a lengyelek, akkor hinnünk kell és hinnünk lehet azt, hogy a népek és nemzetek hatalmas és igazságos Istene, aki Lengyelországot ővezte fénnel és dicső karával, megvédte a számtalan veszélyben, meg fogja áldani a magyart is, aki megbűnhődte már a multat és jövődőt és most is rendületlenül hiven hisz Magyarország feltámadásában!

Boruljunk oda most gondolatban mi is a szép lengyel himnusz könyörgésével az Isten elé s mondjuk: Szent oltárodnál térdrehullva kérünk: régi szép hazánkat, ó, add vissza nekünk..